

Sambandscentralen

Utdrag ur Göteborgskravallerna och Processerna av Erik Wijk

MÅL 20

€ 8 svenskar (5 män, 3 kvinnor) mellan 18 och 23 år gamla

€ Våldsamt upplopp kring Hvitfeldtska och Vasaparken under torsdagen

€ Förnekar brott

€ Dömda för medhjälp till våldsamt upplopp

€ Fängelse mellan 1 år 4 månader och 2 år 4 månader

Frihetsberövade 98 dagar (15 juni till 21 september 2001)

utom AB och SN som var det 73 dagar (10 juli till 21 september 2001).

Dömda av tingsrätten 5 oktober 2001 för anstiftan av våldsamt upplopp.

Dömda av hovrätten 8 februari 2002 för medhjälp till våldsamt upplopp.

Påföljderna i hovrätten:

AB, 20-årig man, göteborgare: fängelse 1 år 8 mån (3 år 6 mån i tingsrätten)

MJ, 18-årig kvinna, linköpingbo, fängelse 1 år 4 mån (3 år i tingsrätten)

AL, 23-årig man, linköpingbo, fängelse 2 år 4 mån (4 år i tingsrätten)

SNe, 19-årig kvinna, stockholmare, fängelse 1 år 4 mån (3 år i tingsrätten)

SNi, 19-årig kvinna, stockholmare, fängelse 1 år 4 mån (3 år i tingsrätten)

RS, 23-årig man, göteborgare, fängelse 2 år (3 år 6 mån i tingsrätten)

MW, 21-årig man, stockholmare, fängelse 2 år (3 år 6 mån i tingsrätten)

HS, 20-årig man, stockholmare, fängelse 1 år 8 mån (3 år 6 mån i tingsrätten)

Målet är överklagat till Högsta domstolen.

Ur åklagarens gärningsbeskrivning

»Under tiden den 10–14 juni 2001 har planerats och organiserats en sambandscentral på Skäpplandsgatan i Göteborg. Sambandscentralen har under nämnda tid utrustats med kommunikationsutrustning i form av polisscanners, två bärbara datorer varav en kopplats upp mot internet, för ändamålet särskilt uppmärkta mobiltelefoner, frekvenstabeller, dokumentförstörare m.m. Sambandsverksamheten har med dygnstäckning påbörjats den 11 juni 2001 och under de följande dagarna, av bland annat nedan nämnda tilltalade, intrimrats genom radioövervakning, dataregistrering, rapportering från egna spanare, sms och mobiltelefontrafik.

HS, AL, RS, MJ, AB, MW, SNi och SNe har tillsammans och i samförstånd medverkat i upploppen vid Hvitfeldtska gymnasiet och i Vasaparken med omgivande gator den 14 juni 2001 genom att under tiden den 11–14 juni 2001 med användande av ovan nämnda utrustning enligt ett särskilt upprättat arbetsschema och i enlighet med en i förväg uppgjord organisationsplan från polisradio och genom rapportering från egna »spanare« systematiskt kartlagt, i dator registrerat och senare via mobiltelefon samt via sms-meddelande till personer som befunnit sig vid upploppen, vidarebefordrat uppgifter om polisens rörelser, åtgärder och avsikter mm. Sms-meddelandena har härutöver bland annat innehållit uppmaningar till mottagaren att »hjälpa« kamraterna som förbereder sig att försvara sig inne på

Hvitfeldtska1 samt uppmanat mottagaren att söka sig till Vasa-parken där polisen arresterat personer och att de som befunnit sig innanför polisens avspärningar ska bryta sig ut, samt andra meddelanden hänförliga till upploppen.

De tilltalade har genom ovan beskrivna verksamhet ingivit folksamlingarna dess ordningsstörande uppsåt och har härigenom anstiftat eller i vart fall med råd eller dåd främjat de våldsamma upploppen vid Hvitfeldtska gymnasiet och i Vasaparken med omgivande gator.«

Följande passager bygger på tingsrättsdomen om inte annat anges. För helhetsbild av målet och analys av hovrättsdomen hänvisar jag till de två efterföljande fördjupningskapitlen.

De tilltalades inställning

»De tilltalade har förnekat brott.«

»Syftet med verksamheten i lägenheten var, enligt den uppfattning som MW fick, att hjälpa demonstranterna att undvika våldsamheter eller att bli utsatta för övervåld från polisens sida, såsom skett vid tidigare demonstrationer bl a i Stockholm och Malmö.«

»Hennes [SNi] uppfattning var att uppgifterna som mottogs via polisradion skulle användas för att informera människor om platser som de skulle undvika för att inte bli inblandade i bråk.«

»Det gällde att värna om rätten att demonstrera men det var viktigt att demonstranterna kom hem oskadda, ansåg hon [MJ] «.

Ur vittnesreferat

Polisvittne KP var samordnande befäl för samtliga specialenheter. Enligt tingsrättens referat beskriver han Vita overallernas utbrytningsförsök från Hvitfeldtska på följande vis:

»Aktivisterna hade byggt en ”dödsfälla” ansåg han. Den vit-klädda gruppen människor började röra sig norrut för att få polisen längre in på Röhssgatan. Det tydde på en väl utarbetad taktik från aktivisternas sida. Gruppen gjorde etappvisa försök att få polisen längre in på gatan. [- - -] Under flera år har han arbetat med taktik och är imponerad över den taktik som motståndarna hade. Den var mycket välstyrd och organiserad, anser han.«

Polisvittne MS var sambandschef vid Hvitfeldtska gymnasiet.

Tingsrätten refererar: »Det var ett stort antal personer som gjorde utfall mot polisen. Detta pågick mellan klockan 10 och 16-tiden. [- - -] Det var ett antal inbrytningsförsök under dagen och ett antal aktivister försökte komma över containrarna. De försökte hjälpa folk att ta sig ut. Han ser ett tydligt samband mellan sms-meddelandet klockan 14.46 ”Confrontation in Vasaparken. Police arresting people. If you are in the police lines, break out now. More cops coming” och de verkliga händelserna.

Han kan dock inte knyta samman meddelandet med någon händelse i direkt anslutning till klockan 14.46.«

Polisvittne AE var avdelningschef vid Hvitfeldtska. Tingsrätten refererar: »Han har tänkt att upploppet var organiserat. Händelsen inträffade vid 18–19-tiden, men han kan inte ange någon exakt tidpunkt.«

Polisvittne RN tjänstgjorde som ryttarbefäl kring Vasaparken.

Tingsrätten refererar: »Det är hans uppfattning att upploppen var organiserade. Han såg många som gick och bar på mobiltelefoner, men han kan inte uttala sig om det förekom någon kommunikation mellan olika grupper. Vad gäller händelserna i Vasaparken lade han dock märke till en grupp människor i bakgrunden som föreföll hålla samman på ett särskilt sätt.«

Ur tingsrättens bedömning

»Utredningen har inte visat annat än att verksamheten haft till syfte att skapa, främja och underblåsa konfrontationer med polisen.«

»Utredningen har visat att de mobiltelefoner som mottagit sms-meddelandena helat iden aktiverat sändare i närheten av aktionerna/upploppen och att mottagarna av meddelandena således befunnit sig i närheten. Det måste hållas för visst att de hörsammat uppmaningarna och agerat enligt dessa. Detta kan med särskild säkerhet sägas beträffande en av sambandsverksamhetens separata kontakter, JE [se mål 8 och hur bilderna av de bägge målen sägs bekräfta varandra med en argumentation som är cirkelbevisartad.] De hörda vittnenas beskrivning av hans agerande lämnar inga tvivel om att han förmått en folksamling begå våldsamt upplopp. [- - -] Det får hållas för uteslutet att andra kontakter haft annat syfte än JE.«

»Varje uppmaning i ett sms-meddelande har i slutändan lett till konfrontationer och våldsamheter eller inneburit att pågående våldsamheter underblåstes och främjades.«

»Tingsrätten anser också att arbetet i lägenheten, den 14 juni liksom dagarna innan, inte rimligen kan ha utförts annat än gemensamt och i samförstånd mellan alla dem som deltog i verksamheten.«

»Envar av de tilltalade skall dömas för våldsamt upplopp, såsom anstiftare.«

Tingsrättens argument för sträng påföljd

1. »en stor organisation«
2. »en central roll och därmed överblick över skeendet«
3. »Verksamheten har varit noggrant planerad i förväg.«
4. »Man har utnyttjat den modernaste tekniska utrustning«
5. »bidragit till allvarliga skador på människor och djur samt omfattande skador på egendom«
6. »stört viktiga politiska möten och stora demonstrationer och därmed försvårat grundläggande demokratiska åsiktsyttringar.«

Hovrättens argument för sträng påföljd

1. »en viktig roll under de våldsamma upploppen«
2. »Verksamheten var noggrant planerad«
3. »bedrevs med avancerad teknisk utrustning«.
4. »Skadeverkningarna av upploppen var allvarliga.«

Politiserande inslag om de tilltalade i tingsrättsdomen

»Hon [SNI] har tecknat sitt intresse på en lista till »klubb 34« för att ta emot information inför EU-toppmötet i Göteborg. Hon har till följd härav fått en mängd e-mail till sin dator, bl a från AFA. Hon svarade aldrig på dessa mail.«

»Betraktelsen av Ulrike Meinhof, som återfanns på hårddisken, är ett lösryckt citat som han [AB] också raderat.

AFA:s hemsida som återfunnits på en diskett, hade han sparat före 1999 tillsammans med Strängnäs

brukshundklubbs och TV 4:s hemsidor. Dessa hemsidor var så snygga att han sparade dem för att

de vid ett senare tillfälle skulle utgöra förebild då han tillsammans med en kamrat skulle göra en hemsida till det musikband han spelar i.«

»Av material som beslagtogs från HS, bl a rörande kravallträning samt kravaller i Berlin i maj 2001 och vid ett EU-möte i Prag, framgår att han är intresserad av kravaller.«

Politiserande inslag om de tilltalade i hovrättsdomen

»Såvitt framkommit hade de alla liknande ideologisk uppfattning och kände stark misstro mot polisen.«

Spruckna samband i Göteborg

Fördjupning av MÅL 20

Trots det sylvassa vinterregnet kan Göteborg bjuda på magiska stunder. Som när det slår mig att jag är omgiven av aktivister i många åldrar, från olika delar av Sverige – några från AFA, en del syndikalister, heroiskt engagerade föräldrar, garvade partifunktionärer på vänsterkanten, feminister, vänsterpartister, ett par som jag misstänker tillhör den hotade arten principfasta liberaler, flera veganer och djurrättsaktivister – och ändå tycks ingen bekymra sig det minsta om vem som tillhör vad eftersom det enda som räknas är att alla hjälps åt att främja rättvisan och söka sanningen. Kanske är splittringen en faktor redan i morgon men inte just nu. För just här och nu, i det unga 2000-talets Sverige, är rättvisan och sanningen undanträngda på ett sätt som gör alla som är här djupt bekymrade.

Vi har samlats kring hovrättsförhandlingarna i det största målet efter händelserna kring EU-toppmötet i juni. Det handlar om »sambandscentralen«, »kommandocentralen« eller vad det nu kallas i pressen. Åtta ungdomar, mellan arton och tjugotre år gamla, är dömda i tingsrätten till mellan tre och fyra års fängelse för anstiftan till våldsamt upplöpp. Straffvariationen beror på automatisk lättnad på grund av låg ålder, inte på några individuella hänsyn i gärningsbeskrivningen.

Sånt görs inte. Detta är nämligen en politisk grupprättegång av ett slag jag aldrig trodde jag skulle få uppleva i en demokrati.

Åttiofem sidor in i sin långa dom konkluderar tingsrätten:

»På grund av det anförda anser tingsrätten utrett att alla tilltalade inte bara vetat om hur verksamheten var organiserad och fungerade utan även varit införstådda med vad som skulle åstadkommas dvs. att avsikten med hela verksamheten var att främja, initiera och leda de våldsamma upplöpp som förekom.«

Jag har följt förhandlingarna och jag har träffat de åtalade.

De är tidigare ostraffade utom en som tidigare dömts till samhällstjänst för våldsamt upplöpp. Han utövade själv inget våld men befann sig i det ockuperade hus i Linköping kring vilket upplöpp ägde rum.

Jag hälsar på en annan av de åtalade, P, i en invandrartät förort till Göteborg. Han bor i hyreshus som var leveransklara till Kanarieöarna men ratades av spanjorerna. Det är således ljust men kallt i lägenheten där han bor med flickvän och två katter. P pluggar till undersköterska och jobbar extra i hemtjänsten, kollegerna har vittnat om vilken omtänksam och trevlig arbetskamrat de har. Eller hade, för det var ju innan polisen stormade, det var före häktningen, det var före domen på tre och ett halvt års fängelse.

P var efter en tandoperation i början av juni beordrad att hålla sig stilla och letade därför efter något att göra under EU-toppmötet som inte innebar att ränna på stan. Han fick genom en bekant tips om en informationscentral. Hans första kontakt med infocentralen och därmed hans första möte med någon av de andra åtalade ägde rum 11 juni, endast tre dagar före den första toppmötesdagen.

Eftersom han inte tidigare lyssnat på polisradio eller arbetat med något likartat var P noga med att fråga om det fanns något olagligt med det hela. P har skäl att vara mer laglydig än de flesta av oss – han vill nämligen inte riskera

utvisning. Trots att han är född i Sverige är han fortfarande medborgare i sina föräldrars sydamerikanska hemland. Fadern satt där i fängelse under militärdiktaturen. Torterades.

Som P sa till mig: »Hur ska min pappa någonsin kunna hälsa på mig – i ett fängelse?«

På detta förberedande möte om infocentralen fick P svaret att alltsammans var lagligt. Så är det ju, det är inte olagligt, varken att lyssna på polisradio eller i praktiken att förmedla sådan information. Det tillhör rutinarbetet på en nyhetsredaktion.

Meningen med infocentralen, fick han veta, var att dels dokumentera toppmötet och händelserna runt omkring, dels att kommunicera med folk på stan så att man kunde undvika att en situation lik den i Malmö i april, där poliser inringade och misshandlade demonstranter, skulle upprepas.

Redan på natten mellan första och andra toppmötesdagen stormades lägenheten av maskerade, hjälmförsedda och med automatvapen beväpnade poliser från Nationella insatsstyrkan. P var en av de tolv som då befann sig i lägenheten, han fördes svårt chockad till häktet i Alingsås. Det första han fick veta av förhørsledaren var att han skulle få tio års fängelse för sabotage och uppvigling. Va, svarade P, tror du att jag är terrorist?! Varpå förhørsledaren svarade:

Jag tror du är ett fegt äckligt svin som låter dem på gatan göra grovjobbet.

De flesta av de åtta åtalade fick sitta hundra dagar i häktet, samtliga i isolering. Detta trots att lagen föreskriver kortast möjliga häktningstid, särskilt för unga människor. P mådde mycket dåligt under häktningen, ständigt pikad, ständigt kallad »svartskalle«. En annan av de häktade berättar att skarpt ljus tändes i cellen under oregelbundna timmar på nätterna, han blev snart tvungen att gå på tunga sömntabletter. Flera av de andra fick psykiska sammanbrott och gick på psykofarmaka tre gånger dagligen. Amnesty inväntar nu anmälan för att utreda någon av de häktade som tyffall.

Vad är det då de gjort sig skyldiga till? Ja, knappast att ha drivit en infocentral. Anders Svensson, Socialistiska partiet, var ett av försvarets vittnen. Med tjugofem års erfarenhet av att organisera demonstrationer kunde han berätta att »sambandscentraler« är fullt normala vid större demonstrationer, inklusive cykelspanare, telefonkedjor och all annan teknisk utrustning som varit tillgänglig genom tiderna. Under EU-toppmötet var flera centraler igång och tack vare hans partis egen central kunde han hjälpa polisen att avvärja nazistiska provokatörer under Bush-demonstrationen.

Att insamla och sprida information under demonstrationer är alltså både lagligt och normalt förekommande. Ändå ägnar åklagaren en halv dag i hovrätten åt att gå igenom den tekniska apparaturen. Bilder på beslagtagna polisradioscanners, mobiltelefoner och dokumentförstörare och flödes-scheman över mobilradiotrafik. Från Stockholm kallas polisens dataexpert som inför rätten förklarar att det finns ett speciellt databrogram som kan

skicka sms-meddelanden och det finns ett annat speciellt program som kan kryptera hårddiskens innehåll. Vi som följer rättegången får en hel datalektion.

Båge dessa program har påträffats i den beslagtagna datorn. Vad experten inte upplyser om, men tvingas medge på direkt fråga från försvaret, är att båda programmen är gratisprogram, det förre har många miljoner användare över hela världen (bl a undertecknad) och det senare programmet är av den typ som EU nu rekommenderar sina medborgare att av integritetsskäl rutinmässigt använda sig av.

Förundersökningens foton från den förortslägenhet där infocentralen huserade är dock inget som åklagaren dröjer vid, vi får inte ens se en bild från själva »brottsplatsen« i vardagsrummet.

Men foton finns tillgängliga för de som ids och vad de föreställer är en lägenhet belamrad av sovsäckar, väskor och kläder, så som det brukar se ut när många tillfälligt övernattar på ett litet ställe. I lägenheten fanns inte ens ett arbetsbord, verksamhetens enda dator var placerad på ett soffbord.

Var är då kärnan? Var i de fem tjocka pärnarna förundersökning och fem dagars förhandlingar ligger substansen i åtalet?

Jo, från infocentralen har skickats ett tiotal sms-meddelanden till folk ute på stan. Som mest till sextiotvå mottagare enligt polisens uppgifter. Fyra av dessa har ett innehåll som kan tolkas som en uppmaning att agera på något sätt.

Fyra sms alltså, fyra sms som riskerar ge åtta ungdomar sammanlagt tre decennier i fängelse.

Så här lyder ett av dem, det är närmast identiskt med ett av de andra: »Folk förbereder sig på att försvara sig inne på Hvitfeldtska. Polisen är för få. Alla dit för att hjälpa sina kamrater! Sprid vidare!«

Hur man än vrider och vänder på händelserna under EU-toppmötet och de rättsliga efterspelen återkommer man till en och samma avgörande händelse: avspärningen av Hvitfeldtska gymnasiet. Efter långa och många förberedelser om samförstånd och samarbete mellan demonstranter, kommun och polis så inledde polisen hela tillställningen med en kolossal provokation. På torsdagsmorgonen 14 juni inringade polisen skolan där 500 av kommunens gäster övernattade eller möttes på seminarier. En tät ring av containrar placerades ut runt det stora skolområdet, blockaden var ett faktum, möten fick ställas in, infocenters upphörde att fungera och medborgare nekades de facto att utöva sin grundlagsenliga rätt att demonstrera.

Troligtvis var polisens syfte att oskadliggöra de »vita överallt« som befann sig på skolan och som sedan länge öppet deklarerat att de skulle göra ett symboliskt och ickevåldsrundat inbrytningsförsök på EU-toppmötet under fredagen.

Ett störande moment inför gästande amerikansk president och europeiska kollegor som politikerna och polisen till varje pris ville undvika.

Priset blev dock högt. De inringade informerades inte om möjligheten att tidvis lämna skolan. De fick inte ta med sig material ut – alltifrån broschyrer till plakater och banderoller. Dessutom kunde de iakta hur en del av de som försökte komma ut blev trakasserade eller misshandlade.

I detta läge upplevde många, både inne på skolan och ute på stan, det som legitimt och naturligt att protestera mot en

opåkallad belägring som stoppade sedan länge planerade opinionsyttringar. När jag själv anlände till Göteborg vid 16-tiden denna dag och kom ut på torget vid centralstationen möttes jag direkt av spontana uppmaningar att man skulle bege sig till Hvitfeldtska för att bistå instängda kamrater.

Det spreds från mun till mun, det sades i megafoner. Om inte annat borde man gå dit som medborgarvittnen.

I Göteborg träffar jag några personer från det nätverk som bildades efter kravallerna, Föräldrar 2001. Vi kom överens om en aktion: alla som varit med om att uppmana andra att gå till Hvitfeldtska och hjälpa de instängda skulle den 22 januari marschera in på polishuset i Göteborg och anmäla sig själva. Så skedde också, ett trettiotal föräldrar och kamrater gjorde det på plats, och lika många till genom brev: anmälde sig som plikttrogna medborgare för ett agerande som uppenbarligen kan ge flera års fängelse – det är ju för detta de åtta ungdomarna i infocentralen är dömda. Det är den enda konkreta handling åklagaren har haft att gå på.

För mig är det naturligt att organiserad brottslighet också är en ljusskygg verksamhet. Hur hemlig var då infocentralen, hur välplanerad? Vad som framkommit är att de åtta inte kände varandra. Sex av dem är par och två andra är enskilda killar. Två av paren är vänner sedan tidigare men i övrigt hade inga andra träffats före infoverksamheten.

Alla utom en fick kännedom om infocentralen först den sista veckan innan den drog igång. En av dem, en artonårig flicka, gick på ett av många möten inför EU-toppmötet, där folk målade banderoller och ett team filmade för en film om Gbg2001, Hotet mot demokratin, som visats på årets Göteborgs Filmfestival. Flickan var okänd för de andra på detta möte men fick ändå ett erbjudande om att hjälpa till i info-centralen.

Vad gäller mottagarna av de sms-meddelanden som sedan skickades ut från infocentralen rekryterades de främst genom en lista på Hvitfeldtska där vem som helst kunde anteckna sig. Jag har träffat en dokumentärfilmare som berättar att åtta av mottagarna av sms:en var hans egna medarbetare.

En enda av sms-mottagarna har identifierats. Hans fall uppmärksammas i hovrätten av åklagaren med en särskild rubrik. Det handlar om en tjugoårig stockholmare som i ett annat mål dömts till två och ett halvt års fängelse. Då

HD

har vägrat ta upp målet har domen vunnit laga kraft, men fallet är anmält till europadomstolen eftersom försvaret inte fick tillgång till åklagarens filmmaterial.

Tjugoåringen i detta mål har inte kastat sten, det har inte heller påståtts, han är i stället fälld för att ha viftat till en folkmassa och därmed agerat som anstiftare till upplopp. Han är ännu ett exempel på en som ska tillbringa år i fängelset för att ha uppmanat folk att bege sig till Hvitfeldtska gymnasiet, en handling som alltså utförts av engagerade docenter av ett otal oroliga mammor av en mängd unnrörda kamrater

Tjugoåringen utförde detta vid 18.40 på torsdagskvällen.

Åklagaren trycker nu på hur infocentralen genom denna aktör på stan kunnat styra upploppen. Enligt åklagarens egen sammanställning sändes det sista sms-meddelandet till tjugoåringen klockan 14.46 – alltså nära fyra timmar innan tjugoåringen begick sin handling. Sådant ser sambandet ut för den enda konkreta kopplingen mellan infocentralen och ett agerande på stan.

Visst har åklagaren kallat andra polisvittnen för att belägga att upploppen var organiserade genom infocentralen, men vittnesuppgifterna övertygar inte. Och konstigt vore annars eftersom, som en av poliserna uttrycker det, »från middagstid till vår inbrytning vid 18-tiden gjordes det angrepp i stort sett hela tiden«. Hur kan då någon tala om orsak och verkan utifrån fyra korta sms-meddelanden som inte innehåller konkreta eller tidsbestämda instruktioner? Ett exempel på hur tendentiöst polisvittnena resonerar är polisbefälet X. De flesta har på tv sett hur de vita overallerna med sina mjuka skydd i olika omgångar försöker tränga sig ut från Hvitfeldtska utan att själva slå mot polisen. De motar mot polismuren och drar sig tillbaka för att ta ny sats, om och om igen ett halvt dussin gånger. Men X tar bara fasta på reträttrörelsen, det var »en polisfälla, man ville locka in polisen för att i stort sett slå ihjäl dem«.

Tillkommer så det faktum att trots denna infocentralens påstådda sofistikerad organisation förekom under hela upploppsskedet på torsdagen aldrig den mest naturliga strategin för en organiserad attack mot polisen, nämligen en koordinerad utbrytning inifrån Hvitfeldtska och avledande eller stödjande attack utifrån.

Befälet X själv medgav inför hovrätten: »Jag kan inte relatera ett speciellt meddelande till en speciell händelse.«

Åklagaren har inte mer lycka med nästa polisvittne.

Ryttarbefälet Y beskriver övertygande hur utsatt den ridande polisen var, »jag själv fick en sten i huvudet och var nog borta ett par sekunder«. Så kommer åklagarens standard-procedur:

uppläsning av ett av de fyra uppmanande sms:en

– »Confrontations in Vasaparken. Get there! Police arresting people. If you are within the police lines. Break out NOW. More cops coming.« – och följdfrågan om polisvittnet ser ett samband mellan denna aggressiva uppmaning och händelserna på stan. Jo visst, svarar ryttarbefälet, så var det, men han tolkar det inte som aggressivt. »Break out now« betydde för honom att folk skingrade sig i vanlig ordning.

Förutom det allmänna kaoset där orsak och verkan inte låter sig fastställas, förutom att infocentralens sms bara var några av hundratals (kanske tusentals) andra uppmaningar om att hjälpa de instängda på Hvitfeldtska, framhärdar åklagaren i sin beskrivning av infocentralen som »en mycket sofistikerad organisation« med kontroll över upploppen på stan.

Jag behöver knappast tillägga att när denna infocentral väl hade upplösts och medarbetarna satt chockade i häktet – då återstod ännu en dag av kravaller, en dag med långt värre kravaller, med vandaliseringen av avenyn, med skotten på Vasagatan etc. Tänk att kravalldeltagarna klarade av allt detta utan hjälp från »kommandocentralen«.

Möjligen har någon eller några av de åtta verkligen sänt fyra sms-meddelanden vars uppmaningar överensstämmer med de som hundratals medborgare spontant utdelade den där kaotiska junitorsdagen i fjol. Eller också gjordes det av någon av alla de andra som också vistats i lägenheten, men vem har tid eller lust i denna rättegång att utreda det individuella ansvaret?

De åtta ungdomarna påstår att allt de velat var att hjälpa till att undvika bråk så som skedde i Malmö i våras. Att varna folk på stan. En av dem, en nittonårig flicka, berättar hur hon själv var med där i Malmö, när demonstranterna plötsligt fann sig inringade av polis. Pojken bredvid henne slogs blodig av batong.

En dag åter jag lunch med de åtalade, plus ett par hårt dömda från tidigare mål. Det är alltså jag, en massa falaffel och tio grovt kriminella. Som sådana har de i alla fall dömts. Och trots att jag läst på om skevheterna i detta mål förblir jag ett offer för medias fördomar – på något sätt väntar jag mig ganska tuffa, hårda och militanta typer. Gärna med en fanatisk ådra. Men i stället dessa mycket unga, sansade, lågmälda och på något egendomligt vis små människor – som om de inte riktigt har vuxit färdigt. Vilket de kanske heller inte har. Men vad återstår av deras ungdom om de ska tillbringa nästkommande år i fängelse?

Utgångsläget är ganska hopplöst i göteborgsprocesserna.

Åklagarna har hela poliskåren som utredningsresurs. De visar terroristbilder från Tyskland och kravallfilmer under rättegångarna – oftast utan någon som helst koppling till de tilltalades gärningar men självklart med en enorm suggestiv kraft. Vilka bilder som manipulerats i stil med det av Uppdrag granskning redan avslöjade fallet kan ingen

veta. Men jag noterar att i den film jag får se i detta mål är tidskoden plötsligt borttagen när avgörande kravallscener visas – som om åklagaren inte hade nog besvär med kronologin.

Inför tingsrättsförhandlingarna sitter de åtalade isolerade i häktet, alla tidningar och böcker med relevans för målet censureras. De kan alltså inte själva förbereda sitt försvar och deras advokater får ingen ersättning om de skulle vilja sätta en assistent på att leta fram vittnen, göra utredning, plugga parallellmål. En försvarare i ett av Göteborgsmålen förklarar för mig: »Jag är lite galen, kan sitta uppe hela natten om jag känner på mig att något är fel. Men vilka advokater kan man begära det av, när de är tvungna att ha många klienter för att försörja sig?«

Dessa göteborgsprocesser har lärt mig mycket om likheten inför lagen – i praktiken. Jag får lov att erkänna att jag i denna fråga varit mycket naiv.

Vidare har påföljden för våldsamt upplopp plötsligt tjugofaldigats.

Den praxis jag fått kännedom om sträcker sig från 1994 till 2000. Tjugo dömda för våldsamt upplopp fick då i genomsnitt en dryg månads fängelse. Tjugosju dömda hittills efter Göteborgsupploppen har fått i genomsnitt drygt månader i påföljd. Det är en ökning som inte går att vifta bort med statistiska hårklyverier. Och det är en ökning som

motiveras mycket olika i de olika domarna. Än är det den ökade omfattningen av kravallerna (man slår ihop de tre dagarnas oroligheter till en enda jättekavall, det spelar ingen roll om den tilltalade greps första timmen på första dagen).

Än är det hotet mot demokratin, än att det skett i centrum av en stor stad.

Faktum kvarstår: nazister som gått lös på polis med långt värre misshandel än i de allra flesta fallen i Göteborg kommer undan med låga straff eller villkorlig dom medan globaliseringskritiker i Göteborg som kastat sten mot – men inte alltid ens träffat – en polis får fleråriga straff. Jag har en känsla av att de förra får lägre straff för att de är extremister, det vill säga de utgör inget verkligt hot mot makten. De senare däremot är delar av en ny global massrörelse som visserligen reser modesta krav på ökad jämlikhet och demokrati men likväl, på grund av sin storlek och sitt alliansbyggande, utgör ett reellt motstånd mot den rådande ordningen.

Vad finns det då för skäl att kalla göteborgsprocesserna politiska?

I infocentralsmålet duggar i alla fall åklagarens politiska anspelningar tätt. Än är det mail från AFA som hittats i ett par av de åtalades datorer – de delar i så fall även det brottet med undertecknad. Än är det »extremistisk« litteratur som hittats i någons hem, men utan redogörelse för vad som också fanns i hyllan. I förundersökningen finns rent av återgivet ett mail som en av de åtalade skickat till filosofen Torbjörn Tännsjö, med förfrågan om han vill tala på en djurrättsmanifestation.

Det är sannerligen kvalificerad guilt by association. Men association till vadå?

En av de hårdast dömda i Göteborgsprocesserna beskrivs i domarna som »subversiv« utan att det redogörs för vari denna subversivitet består. Anmärkningsvärt är också att många av de åtalade i andra domar visar ånger inför vad de gjort, de har då i regel erkänt stenkastning. Men endast i ett fall sänker rätten påföljden med hänvisning till denna ånger och det gäller en person om vilken rätten samtidigt konstaterar att han saknar »djupare politiskt engagemang«.

Efter Göteborgshändelserna har media satt likhetstecken mellan aktivist och terrorist. Det tycks nu som om domstolarna följer efter. Den som inte vill riskera fängelse gör bäst i att inte engagera sig. En av de åtalade haltar när vi går tillbaka till rättssalen efter lunchen. Han förklarar att han och hans flickvän blev påhoppade och misshandlade av nazister i Stockholms tunnelbana, foten har ännu inte läkt. Nazisterna hade identifierat honom och flickvännen med hjälp av förundersökningsmaterialet.

Han är tjugo år och dömd till tre och ett halvt års fängelse.

Mitt liv är förstört, säger han.

Jag hoppas innerligt att han har fel. För det vore inte rättvist.

Denna text har varit publicerad i Ordfront Magasin 3/2002

H ovrättens dom – en analys

Ytterligare fördjupning av MÅL 20

Tingsrätten dömda de åtta åtalade till mellan 3 och 4 års fängelse för anstiftan till våldsam upplöpp.

Hovrätten dömer de åtta till mellan 1 år 4 månaders fängelse och 2 år 4 månaders fängelse för medhjälp till våldsam upplöpp. Variationerna i straffsatserna beror enbart på hänsyn till låg ålder för några av de åtalade och i ett fall på återfall.

Denna analys kommer i första hand ta fasta på domens interna hållbarhet och svagheter. Alltså: är domen konsekvent och motsägelsefri?

Alla citat är från hovrättsdomen som meddelades idag 8 februari 2002.

Anstiftansdelen

Hovrätten finner att främst tre från infocentralen avsända sms-meddelanden är av intresse för åtalet. De beskrivs så här:

»dels de två meddelanden som uppmanar folk att bege sig till Hvitfeldtska Gymnasiet för att hjälpa sina kamrater, vilka skickades kl. 11.57 respektive klockan 12.18, dels det meddelande som skickades klockan 14.46, i vilket anges att konfrontationer äger rum i Vasaparken och mottagarna uppmanas att bryta sig ur polisens avspärningar«.

Detta är den enda substansen i åtalet, enligt min mening.

Just uppmaningar att hjälpa kamrater på gymnasiet är vad ett 60-tal medborgare nyligen anmälde sig själva för till göteborgspolisen.

Kan de åtta i infocentralen dömas för detta, då ska även vi dömas, är självanmälarnas solidariska budskap.

Hovrätten gör följande bedömning: »Innehållen i de tre ovan nämnda sms-meddelandena är enligt hovrättens mening sådana att de kan inge en mottagare ett ordningsstörande uppsåt.«

(Observera ordet »kan«.)

Hovrätten anser dock inte att anstiftan därmed är bevisat:

»För att ett sådant brott skall anses föreligga krävs vidare bl a att mottagarna av meddelandena kan definieras som en folksamling i den mening som avses i 16 kap. 2 § brottsbalken. Det räcker därvid inte att antalet mottagare är stort, dessa måste också ha ett sådant samband med varandra att de kan gå till förenat våld på person eller egendom.«

Hovrätten gör följande centrala bedömning: »Det är inte klarlagt om de som mottog meddelandena hade samband med varandra eller hur de agerade med anledning av meddelandena.«

Hovrätten finner alltså att gärningspåståendet om anstiftan till våldsam upplöpp inte är styrkt.

Medhjälpsdelen

Hovrätten bygger sitt fällande i medhjälpsdelen på tre omständigheter:

1) Antaganden om roll vid upploppens genomförande.

Hovrätten konstaterar att upplopp förekommit på stan, att infocentralen samlat in information om polisens agerande samt att livlig telefontrafik förekommit mellan centralen och personer på stan. Trots att man (se citat ovan) inte kunnat fastställa samband mellan centralens meddelanden och agerandet på stan drar hovrätten följande slutsatser:

»Även om en viss del av informationen var tillgänglig också via andra kanaler, t ex på tidningars webbsidor, medverkade den slutna gruppen genom sin funktion som samordningscentral till att snabbt sprida informationen. Det måste förutsättas att gruppen genom detta agerande spelade en betydelsefull roll vid upploppens genomförande.« och

»Det framstår vidare för hovrätten som uppenbart att de uppgifter om polisens verksamhet som samlades in av och spreds vidare från den slutna gruppen med hänsyn till sitt innehåll var ägnade att underlätta planering och genomförande av våldsamma upplopp.«

»Måste förutsättas« och »uppenbart«, menar hovrätten, men beskriver inte varför. Det finns inget i de faktiska omständigheterna som åberopas i dessa slutsatser som motsäger de åtalades berättelser om syftet med infocentralen: att dokumentera och att sprida information med avsikt att förhindra konfrontationer.

Kopplingen till J E

Vad gäller infocentralens kontakter på stan har en enda identifierats, nämligen J E (se mål 8). Kopplingen till honom anser hovrätten å ena sidan så svag att det bidrar till att anstiftansdelen faller: »JE har visserligen genom dom som vunnit laga kraft dömts som anförare av våldsamma upplopp i närheten av skolan vid kl. 18.40-tiden, men bl.a. med hänsyn till att han mottog det sms-meddelande, som närmast är av intresse för hans del i sammanhanget, redan kl.14.46 går det knappast att dra några säkra slutsatser om vilken betydelse det meddelandet har haft för hans agerande.«

Å andra sidan tar hovrätten denna kontakt till intäkt för att infocentralen fungerat som medhjälp till upplopp: »Det kan hållas för visst att de separata kontakter som stod i förbindelse med organisationen hade samma syfte som den slutna gruppen; JE är ett fullgott exempel i den delen. Med hjälp av de separata kontakterna har alltså syftet med verksamheten uppnåtts.«

Logiken är som följer: A misstänks för ett visst brott och har haft kontakt med B som är dömd för samma typ av brott, alltså är A skyldig. Det är en guilt-by-association som inte hör hemma i en domstol, särskilt som samma domstol redan konstaterat att det faktiska orsak-verkan-sambandet mellan A och B inte håller.

3. Centralens hemlighetsgrad

Trots att två vittnen intygat att infocentralens existens inte bara var känd utan även ingick i flera demonstrationsledningars planering och behov, så menar hovrätten att dess hemlighetsgrad visar på brottsligt syfte.

I vittnesreferaten skriver hovrätten om Göteborgsaktionens Anders Svensson: »Han fick i april månad vetskap om att det skulle organiseras en informationscentral men han kände inte till den närmare och visste inte var den fanns. Han tror att det var AFA som stod för den. Han hade själv, som ansvarig för Socialistiska partiets demonstrationer, tänkt att utnyttja information från centralen men det blev inte så. Hans avsikt var att på skolan anteckna sig på listan över personer som önskade få information från centralen, men han hann inte göra detta innan polisen slog till. Han uppfattade inte centralen som hemlig.«

Och om Göteborgsaktionens Annika Tigerryd: »På ett relativt sent stadium fick hon höra talas om en informationscentral, kanske en månad före toppmötet. Hon tror att det var representanter för flera olika organisationer som hade åtagit sig att organisera den. Hon fick veta att man kunde lämna sitt tele-fonnummer på skolan om man ville få information, men hon hade inte gjort detta eftersom Anders Svensson skulle hålla kontakten med informationscentralen.«

Detta till trots gör hovrätten fyra sidor senare följande bedömning:

»Även om det förhåller sig så att existensen av informationscentralen inte var hemlig, har vittnena dock uppgett att de saknade närmare kännedom om den och att de inte kunde sätta sig i kontakt med den. Utredningen i övrigt visar att säkerhetstänkandet kring verksamheten var starkt. Med hänsyn härtill och av de skäl som tingsrätten i övrigt anfört anser hovrätten att det inte råder något tvivel om att syftet med ifrågavarande verksamhet var att främja och underlätta de förväntade konfrontationerna med polisen.«

Hovrättens påstående om att vittnena »inte kunde sätta sig i kontakt med den« implicerar att detta berodde på vittnenas ringa kännedom om den till syvende och sist strikt hemliga centralen. Hovrätten förtiger i denna viktiga passage att vittnena mycket väl visste hur de skulle få kontakt med centralen – det var bara det att det ena vittnet hindrades ta denna kontakt pga polisens blockad av Hvitfeldtska och det andra vittnet inte haft detta kontakttagande som uppgift.

På denna punkt redovisar inte hovrätten heller hur hemlighetsgrad och säkerhetstänkande – i den mån detta förekom – i sig bevisar brottsligt uppsåt.

Bristen på individualisering

I hovrättens dom nämns inte att förutom de åtta åtalade har många fler människor vistats i lägenheten där infocentralen var belägen. Cirka ett tiotal andra har till och från och under långa stunder vistats i lägenheten. Detta har inte heller bestridits av åklagaren.

Hovrättsdomen suggererar i stället en tät grupp med total överblick över varandras göranden: »Den slutna gruppen i lägenheten utgjordes, som tingsrätten har konstaterat, av ett fåtal personer. Verksamheten bedrevs enligt vad som framkommit i det ena av lägenhetens två rum. Den livliga telefontrafiken den 14 juni kan inte ha undgått någon som befann sig i det rummet

Av de åtta åtalade bildade sex stycken par och två av paren var vänner sedan tidigare. Såvitt framkommit hade de alla liknande ideologisk uppfattning och kände stark misstro mot polisen.

Hovrätten anser därför, på samma sätt som tingsrätten, att det kan hållas för visst att de delgav varandra all viktig information som kom in och gick ut, såväl via telefon som sms, och att alla således var väl insatta i och sympatiserade med vad som pågick i lägenheten. Att en del av den utrustning som påträffades i lägenheten kanske inte fanns där hela tiden saknar betydelse i sammanhanget.

På grund av det anförda finner hovrätten styrkt att samtliga tilltalade har gjort sig skyldiga till medhjälp till våldsam upplopp. Enligt hovrättens uppfattning bör de anses lika delaktiga.«

Hovrätten resonerar inte ens om vilka som gjort vad, än mindre om det överhuvudtaget är bevisat att det var någon av dessa åtta (och inte någon av de andra som vistades i lägenheten) som begått de gärningar som påstås vara brottsliga.

Formuleringen »Av de åtta åtalade bildade sex stycken par och två av paren var vänner sedan tidigare« får det onekligen att låta som ett järngång, men det kan också formuleras som att fyra stycken kände varandra tidigare, två av de övriga var ett par men för övrigt träffades de åtalade först i lägenheten eller dagarna före.

För övrigt kan man fråga sig på vilken arbetsplats och i vilket sammanhang som åtta medarbetare har full koll på vad samtliga andra sysslar med.

Politisering

Ur citatet ovan upprepar jag: »Såvitt framkommit hade de alla liknande ideologisk uppfattning och kände stark misstro mot polisen.«

Innehållet i detta påstående har gått mig förbi. Jag som ändå läst förundersökningen och följt rättegången har inte uppfattat saken så. Vad som skett är att vad gäller vissa åtalade har åklagaren åberopat en del politiskt eller ideologiskt material som funnits i hemdator eller bokhylla.

Någon stark koppling till viss politisk organisation eller ideologi har däremot inte påvisats för någon. Hur nu detta hör hemma i ett brottsmål. Själv har jag i min dator material från AFA, likväl som nyhetsbrev från Sveriges konsul i

New York och Carl Bildts veckobrev. Vad det nu bevisar.

Misstro mot polisen har endast ett fåtal av de åtalade vittnat om, t ex en som stod bredvid en demonstrant som slogs

blodig av polisen i Malmö i våras. Är sådan misstro brottslig?

Påföljden

Hovrätten har inte kunnat styrka anstiftan till upplopp och inte heller anförande, en term som överhuvudtaget inte nämns angående de åtalades gärningar i domen. Orsakssamband med händelserna på stan har helt enkelt inte kunnat påvisas.

Under rubriken påföljdsfrågan anför ändå hovrätten:

»Den slutna gruppen spelade enligt vad som redovisats ovan en viktig roll under de våldsamma upploppen den 14 juni. Verksamheten var noggrant planerad och bedrevs med avancerad teknisk utrustning. Skadeverkningarna av upploppen var all-varliga.«

Påståendet i första meningen är inte styrkt i domen, vad som framkommit är snarast att tvärtom har inga sådana kopplingar kunnat göras.

Andra meningens påstående om noggrann planering strider – åtminstone vad gäller dessa åtalade – mot det faktum att endast en av dem kände till infocentralen mer än några dagar i förväg, de övriga rekryterades i sista stund.

»Avancerad teknisk utrustning« ter sig en smula ansträngd när åklagarens främsta indicium för detta var ett långt förhör med en polisens dataexpert som omständligt förklarade några dataprogram – som är gratis, med miljoner användare över hela världen och varav åtminstone ett tydligen rekommenderas av EU att användas av alla medborgare.

Vad gäller skadeverkningarna av upploppen låter det ju sig sägas att de var allvarliga, men det bevisar ju inget om vem som bär skulden till dem. Och vilka upplopp talar man om i så fall, det förekom ju många under Göteborgsdagarna och de åtalade greps redan efter första dagen.

Om straffvärdet anser hovrätten avslutningsvis följande: »I tidigare avgöranden har straffvärdet för våldsam upplopp i samband med EU-toppmötet bedömts vara, utom i de särskilt allvarliga fallen, omkring ett års fängelse. Straffvärdet i detta mål är, med hänsyn till den betydelse som den slutna gruppen haft för upploppen under hela dagen den 14 juni, betydligt högre.«

Nyckelbegreppet här är det vaga »den betydelse som den slutna gruppen haft för upploppen«.

För det första är denna betydelse på intet vis belagd eller bevisad. Det enda konkreta sambandet, JE, är vederlagt av hovrätten själv.

För det andra är det osäkert vad denna betydelse skulle bestå i. Formellt dömer hovrätten de åtalade till medhjälp till våldsam upplopp men här i påföljdsdelen suggereras att de snarare varit anförare eller anstiftare. Det kunde avfärdas som en vaghet men eftersom betydelsen blir en ungefärlig fördubbling av straffvärdet jämfört med andra domar för våldsam upplopp efter EU-toppmötet så måste detta betraktas som en oklarhet eller motsägelse av allvarlig natur.

Sammanfattning

Efter hovrättens dom står det klart:

€ att de åtalade inte bevisats skyldiga till brott

€ att de döms kollektivt

€ att domen är politiserad

€ att den fortfarande stränga påföljden är omotiverad och därmed orimlig alldeles oavsett om man godtar att den genomsnittliga påföljden för våldsamt upplopp tjugodubblats jämfört med tidigare modern praxis.